অধ্যায় ৮ ঃ বি. আৰ. আম্বেদকাৰ

অধ্যায় গাঁথনি

৮.১ উদ্দেশ্য
৮.২ পৰিচয়
৮.৩ বি. আৰ. আম্বেদকাৰ
৮.৩.১ জাতি-প্রথা আৰু অস্পৃশ্যতাৰ দৰে কুপ্রথাৰ বিৰোধিতা
৮.৩.২ মহিলা অধিকাৰৰ অগ্রণী পৃষ্ঠপোষক হিচাপে আম্বেদকাৰ
৮.৩.৩ ধর্ম সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণা
৮.৩.৪ সামাজিক ন্যায়ৰ পোষকতাকাৰী হিচাপে আম্বেদকাৰ
৮.৩.৫ মানব অধিকাৰৰ পোষকতাকাৰী হিচাপে আম্বেদকাৰ
৮.৩.৬ জাতীয়তাবাদী হিচাপে আম্বেদকাৰ
৮.৩.৭ গণতন্ত্র সম্পর্কে ধাৰণা
৮.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৮.৫ অধিক জানিবলৈ
৮.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৮.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনিঃ

- আম্বেদকাৰৰ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক দর্শন আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ধর্ম আৰু গণতন্ত্র সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণা ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- মানব অধিকাৰ আৰু সামাজিক ন্যায়ৰ পোষকতাকাৰী হিচাপে আম্বেদকাৰৰ ভূমিকা বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব
- জাতীয়তাবাদী হিচাপে আম্বেদকাৰৰ ভূমিকা বর্ণনা কৰিব পাৰিব।

৮.২ পৰিচয়

ড° ভীমৰাও ৰামজী আম্বেদকাৰ বাবাচাহেব আম্বেদকাৰ নামেৰে জনপ্রিয় আছিল। তেওঁ একাধাৰে এগৰাকী বিচাৰক সমাজ সংস্কাৰক আৰু ৰাজনীতিক আছিল। তেওঁক ভাৰতীয় সংবিধানৰ জনক বোলা হয়। ভাৰতীয় সমাজৰ পৰা অস্পৃশ্যতা আৰু জাতিগত বাধা-নিষেধৰ দৰে সামাজিক কুপ্রথাবোৰ আঁতৰোৱাত তেওঁ তাৎপর্যপূর্ণ অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে। সমগ্র জীৱন ড° আম্বেদকাৰে ***দলিত*** আৰু অন্য সামাজিকভাৱে পিছপৰা শ্রেণীৰ অধিকাৰ ৰক্ষাৰ হকে যুঁজ দিছিল।

ড° আম্বেদকাৰে দলিত বৌদ্ধ আন্দোলনক প্রভাৱিত কৰিছিল আৰু অস্পৃশ্য (দলিত) বুলি ভবা শ্রেণীটোৰ বিৰুদ্ধে চলা সামাজিক বৈষম্যৰ বিৰোধিতা কৰি নানা অভিযান চলাইছিল। তেওঁ মহিলা আৰু শ্রমিক শ্রেণীৰ অধিকাৰকো সমর্থন কৰিছিল। ভাৰত স্বাধীন হোৱাৰ পাছত তেওঁ জৱাহৰলাল নেহৰুৰ কেবিনেটত দেশৰ প্রথমগৰাকী আইন মন্ত্রীৰ পদত কার্যনির্বাহ কৰিছিল। তেওঁ আছিল ভাৰতীয় সংবিধানৰ প্রধান খনিকৰ। ১৯৯০ চনত ভাৰত চৰকাৰে ড° আম্বেদকাৰক মৰণোত্তৰ ভাৰে দেশৰ সর্বোচ্চ অসামৰিক সন্মান ভাৰত ৰত্ন প্রদান কৰিছিল।

৮.৩ বি. আৰ. আম্বেদকাৰ

১৮৯১ চনৰ ১৪ এপ্রিলত মধ্য প্রদেশৰ মাউ সামৰিক ছাউনী এলেকাত আম্বেদকাৰৰ জন্ম হৈছিল। সামৰিক বাহিনীত চুবেদাৰ পদত কর্মৰত ৰামজী মালোজী চাক্‌পাল আৰু ভীমবাঈ মুৰবাদকাৰ চাক্‌পালৰ তেওঁ আছিল ১৪ নম্বৰ সন্তান। মাৰাঠী মূলৰ পৰিয়ালটোৰ পৈত্রিক চহৰ হ'ল বর্তমানৰ মহাৰাষ্ট্রৰ ৰত্নাগিৰি জিলাৰ অম্বাভাড়ে। আম্বেদকাৰৰ পৰিয়ালটো দুখীয়া আৰু নীচ বুলি চিহ্নিত মাহাৰ (*দলিত*) জাতিৰ সদস্য আছিল। জাতিটোক অস্পৃশ্য বুলি গণ্য কৰা হৈছিল। মাহাৰসকল বিভিন্ন ধৰণে আর্থ-সামাজিক বৈষম্যৰ বলি হৈছিল।

অস্পৃশ্য জাতিৰ হোৱা সত্বেও আম্বেদকাৰৰ দৰে যিবোৰ শিক্ষার্থী বিদ্যালয়লৈ গৈছিল সিহঁতক অন্য সহপাঠীৰ পৰা পৃথক কৰা হৈছিল। এই শিক্ষার্থীবোৰক শ্রেণীকোঠাৰ ভিতৰত বহিবলৈ দিয়া হোৱা নাছিল। পিয়াহ লাগিলে উচ্চ জাতিৰ কোনোবাই ওপৰৰ পৰা ঢলা পানী খাব লাগিছিল। কোনো কাৰণতে দলিত ছাত্রই খোৱাপানীৰ পাত্র চুব নোৱাৰিছিল। আম্বেদকাৰক বিদ্যালয়ৰ পিয়নজনে পানী খুৱাইছিল। পিয়নজন অনুপস্থিত থকাৰ দিনা আম্বেদকাৰে কুঁৱাৰ পানী খাবলগীয়া হৈছিল। এই কথাটোৱে শিশু আম্বেদকাৰৰ মনত গভীৰ সাঁচ বহুৱাইছিল। তেওঁৰ পিতৃ-মাতৃ আছিল কবীৰৰ আদর্শৰ অনুগামী। গতিকে ঘৰখনত সমতা আৰু মানৱতাবাদত গভীৰ বিশ্বাসী পৰিৱেশ এটা আছিল।

ভীমৰাও ৰামজী আম্বেদকাৰ নিপীড়িত শ্রেণীৰ অধিকাৰৰ হকে মাত মতাৰ বাবেও জনাজাত আছিল। সকলোৱে সসন্মানে 'বাবাচাহেব' বুলি সম্বোধন কৰা আম্বেদকাৰে বিশেষকৈ দলিত সম্প্রদায়ৰ অধিকাৰ ৰক্ষাৰ যুঁজত অপৰিসীম অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে। তেওঁ ভাৰতৰ সংবিধানৰ খছৰা প্রস্তুতকাৰী সমিতিৰ প্রথমগৰাকী অধ্যক্ষ আছিল।

৮.৩.১ জাতি প্রথা আৰু অস্পৃশ্যতাৰ দৰে কুপ্রথাৰ বিৰোধিতা

আম্বেদকাৰ জাতি প্রথাৰ ওপৰত আধাৰিত প্রচলিত সমাজব্যৱস্থাৰ বিৰোধী আছিল। জাতি প্রথাৰ কঠোৰতাৰ পৰিণতিতে সমাজত 'অস্পৃশ্য' শ্রেণীটোৰ সৃষ্টি হৈছিল। সমাজৰ স্তৰবদ্ধ গাঁথনিয়ে ব্রাহ্মণসকলক শীর্ষস্থানত ৰাখিছিল। এই সুবিধাৰ ফলত ব্রাহ্মণসকলৰ এচামে তথাকথিত "অস্পৃশ্যসকলক" দুর্ব্যৱহাৰ কৰিছিল। দৰাচলতে আম্বেদকাৰ হিন্দু ধর্মৰ বিৰোধী নাছিল। কিন্তু তেওঁ এই ধর্মৰ নীতিবোৰৰ অপব্যাখ্যাৰ বিৰোধী আছিল। এনে অপব্যাখ্যাৰ বাবে সমাজৰ একশ্রেণী লোক আন এক শ্রেণীৰ অৱমাননাৰ পাত্র হৈছিল। জাতি প্রথা নাইকিয়া কৰিবলৈ তেওঁ অসবর্ণ বিবাহত উদ্‌গনি যোগাইছিল। আম্বেদকাৰে বিশ্বাস কৰিছিল যে নীচাত্মিকাবোধ এৰিব পাৰিলে অস্পৃশ্যসকলেও নিজকে উচ্চ বর্ণৰ সমকক্ষ বুলি ভাবিব পাৰিব। জাতি প্রথা নির্মূল কৰিবলৈ ই এক ফলপ্রসূ ব্যৱস্থা হ'ব পাৰে। আম্বেদকাৰে বুজি পাইছিল যে জাতি প্রথা থকালৈকে 'অস্পৃশ্যতা'ও বর্তি থাকিব।

তেওঁ অস্পৃশ্য সকলৰ বাবে মাৰাঠী ভাষাত *বহিষ্কৃত ভাৰত* নামৰ এখন পখেকীয়া কাকত প্রকাশ কৰিছিল। কাকতখন প্রকাশৰ উদ্দেশ্য আছিল ভাৰতৰ সাম্প্রতিক ঘটনাবোৰ সন্দর্ভত অস্পৃশ্যসকলক অৱগত কৰোৱা আৰু উচ্চ জাতিৰ মুক্তমনৰ লোকসকলক নিজৰ মত জনোৱা। তেওঁ সমাজৰ খাটি খোৱা শ্রেণীটোৰ হকেও যথেষ্ট কাম কৰি থৈ গৈছে।

সমাজৰ অস্পৃশ্য শ্রেণীটোৰ উন্নতিৰ বাবে ১৯২৪ চনৰ ২০ জুলাই তাৰিখে বোম্বেত তেওঁ *বহিষ্কৃত হিতকাৰিণী সভা* গঠন কৰিছিল। এই সভাৰ লক্ষ্য আছিল— ক) শোষিত শ্রেণীৰ বাবে শিক্ষাৰ প্রসাৰৰ বাবে আবাসিক সুবিধা (hostels) স্থাপন কৰা, খ) শোষিত শ্রেণীৰ সাংস্কৃতিক বিকাশৰ বাবে কাম কৰা আৰু তেওঁলোকৰ বাবে অধ্যয়ন চক্র আৰম্ভ কৰা, গ) অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ

বাবে ঔদ্যোগিক আৰু কৃষি বিদ্যালয় আৰম্ভ কৰা আৰু ঘ) শোষিত শ্রেণীৰ দুখ-দুর্দশাবোৰ উপস্থাপন কৰা।

সেয়েহে, নিম্ন জাতিত জন্মলাভ কৰাৰ দোষত উচ্চ জাতিৰ বৈষম্যৰ বলি হৈ ব্যক্তিগত জীৱনত কটু অভিজ্ঞতা সঞ্চয় কৰা আম্বেদকাৰে এই সামাজিক কুপ্রথা অনুশীলনৰ তীব্র বিৰোধিতা কৰিছিল আৰু আজীৱন অস্পৃশ্যসকলৰ স্বার্থ ৰক্ষাৰ হকে মাত মাতি গৈছিল। তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল যে অস্পৃশ্যতাৰ সামাজিক কুপ্রথা কেৱল হাত মিলালে অথবা অস্পৃশ্যসকলক টকা-পইচা দি অথবা দয়া-সৌজন্যতা প্রদর্শন কৰি নিমূল কৰিব পৰা নাযাব। ইয়াৰ বাবে প্রথমে সমাজৰ সকলোৰে মনোভাৰ আৰু বদ্ধমূল ধাৰণা কিছুমান সম্পূর্ণ সলনি কৰিব লাগিব। তেওঁ দৃঢ়ভাৱে বিশ্বাস কৰিছিল যে বিধি-বিধানৰ এক স্থায়ী আইন প্রণয়ন কৰিহে দেশৰ পৰা জাতি ব্যৱস্থাটো সম্পূর্ণ আতঁৰাব পৰা যাব। লগতে তেওঁ পুৰোহিতবাদ নির্মূলৰো পোষকতা কৰিছিল। আজিও কেৱল ব্রাহ্মণ শ্রেণীটোহে পুৰোহিত হোৱাৰ যোগ্য বুলি ধৰা হয়। আম্বেদকাৰে ধর্মগ্রন্থ, ৰীতি-নীতি আৰু ধর্মীয় অনুশীলনবোৰৰ এক স্বীকৃত মান নির্ধাৰণ কৰি দিয়াৰ কথাও কৈছিল। এনেবোৰ কার্যৰ দ্বাৰাহে অস্পৃশ্যতাৰ ধাৰণাটো সমাজৰ পৰা সম্পূর্ণ নির্মূল হ'ব বুলি তেওঁ মত পোষণ কৰিছিল। আম্বেদকাৰ আৰু গান্ধী দুয়ো অস্পৃশ্যতাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিছিল যদিও দুয়ো গৰাকীৰে দৃষ্টিভংগীৰ মাজত যথেষ্ট পার্থক্য আছিল।

বিভিন্ন সময়ত আম্বেদকাৰে বহুকেইটা আন্দোলনৰ গুৰি ধৰিছিল। এই আন্দোলনবোৰৰ ফলশ্রুতিতে তথাকথিত "অস্পৃশ্যসকলে" মন্দিৰত সোমোৱাৰ আৰু উমৈহতীয়া কুঁৱাৰ পৰা পানী তোলাৰ অধিকাৰ পাইছিল। আম্বেদকাৰে ভাৰতীয় সংবিধানৰ খচৰাতো শোষিত-বঞ্চিত শ্রেণীৰ অধিকাৰবোৰক সুৰক্ষিত ৰাখিব পৰা বিভিন্ন ব্যৱস্থা সংযোজিত কৰিছিল।

৮.৩.২ মহিলাৰ অধিকাৰৰ অগ্রণী পৃষ্ঠপোষক হিচাপে আম্বেদকাৰ

আম্বেদকাৰ নাৰী অধিকাৰৰ সবল সমর্থক আছিল। তেওঁ মহিলাক চিৰকলীয়া দমনৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব খুজিছিল। তেওঁ সেই সময়ত প্রচলিত অসামৰিক ব্যৱহাৰ সংহিতাখন ত্রুটিপূর্ণ বুলি মত প্রকাশ কৰিছিল। সেয়েহে তেওঁ এখন হিন্দু আচাৰ-সংহিতা বিধেয়কৰ সপক্ষে মতপোষণ কৰিছিল। এই সংহিতা বিধিখনৰ লক্ষ্য আছিলঃ

ক) জন্মসূত্রে লাভ কৰা অধিকাৰৰ নীতি নাইকিয়া কৰা,
খ) সম্পত্তিৰ ওপৰত মহিলাৰ সম্পূর্ণ অধিকাৰ প্রতিপন্ন কৰা,
গ) জীয়ৰীকো পৰিয়ালৰ সম্পত্তিৰ ভাগ দিয়া,
ঘ) বিবাহ-বিচ্ছেদৰ সুবিধা দিয়া ইত্যাদি।

এই ব্যৱস্থাবোৰত কোনো ধর্ম-বিৰোধী নাইবা সমাজবিৰোধী কথা নাছিল; যিহেতু প্রচলিত হিন্দু আইন সকলো হিন্দুৰ বাবে সমান নাছিল আৰু সংবিধানৰ সৈতেও ইয়াৰ কোনো সংগতি নাছিল। আম্বেদকাৰে হিন্দু সমাজৰ বিধিৰদ্ধকৰণৰ (codification) পৰামর্শ আগবঢ়াইছিল।

৮.৩.৩ ধর্ম সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণা

আম্বেদকাৰ আছিল এগৰাকী বাস্তৱবাদী ধর্মীয় নেতা। তেওঁ হিন্দুত্বৰ নীতিবোৰৰ মৌলবাদী ব্যাখ্যাৰ বিৰোধী আছিল। তেওঁ ধর্মৰ সপক্ষত থিয় দিছিল যদিও ধর্মৰ নামত হোৱা ভণ্ডামীৰ ঘোৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। আম্বেদকাৰে ধর্মক মানৱীয় কাম-কাজৰ চালিকা শক্তি বুলি গণ্য কৰিছিল। তেওঁ কৈছিল— "মানুহে কেৱল ৰুটী খাই জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। তেওঁৰ এটা মন আছে যিটোক চিন্তাৰ খোৰাক লাগে।

সেয়েহে সমাজত জীৱন আৰু অনুশীলন উভয়ৰে বাবে ধর্ম হ'ল অত্যাৱশ্যকীয় আধাৰ।" ধর্মৰ বৈশিষ্ট্য ব্যাখ্যা কৰি আম্বেদকাৰে নিজৰ বিশ্বাস ব্যক্ত কৰিছিল এইদৰে— ক) নৈতিকতাৰ বোধেৰে ধর্ম হ'ল প্রতিখন সমাজৰে নিয়ন্ত্রক নীতি, খ) ধর্ম আৰু বিজ্ঞানৰ সংগতি থকা উচিত, গ) ধর্ম এনে এক নৈতিক সংহিতা যিয়ে স্বাধীনতা, সমতা আৰু ভাতৃত্ববোধৰ দৰে মৌলিক বিষয়বোৰক স্বীকৃতি দিয়ে, ঘ) ধর্মই দৰিদ্রতা অথবা অজ্ঞানতাক সামাজিক সমর্থন জনাব নোৱাৰে। মানুহৰ প্রকৃতি আৰু বৌদ্ধিক দক্ষতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ধর্ম প্রতিষ্ঠিত হ'ব লাগে।

ওপৰৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ পঢ়াৰ পিছত আমি ক'ব পাৰো যে আম্বেদকাৰে হিন্দুত্বক 'নিয়মৰ ধর্ম'ৰ পৰা 'নীতিৰ ধর্ম'লৈ সলনি হোৱাটো বিচাৰিছিল। তেতিয়াহে হিন্দু ধর্ম এক প্রকৃত ধর্মত পৰিণত হ'ব।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ১ ঃ আম্বেদকাৰৰ দেউতাকৰ নাম কি আছিল?

.....

প্রশ্ন ২ ঃ কোনে তথাকথিত "অস্পৃশ্য" সকলৰ বাবে মাৰাঠী ভাষাত *বহিষ্কৃত ভাৰত* নামৰ এখন পযেকীয়া কাকত প্রকাশ কৰিছিল?

.....

প্রশ্ন ৩ ঃ কোন চনত *বহিষ্কৃত হিতকাৰিণী সভা* গঠন হৈছিল?

.....

প্রশ্ন ৪ ঃ আম্বেদকাৰে দেখুৱাই দিয়া ধর্মৰ যিকোনো দুটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক।

.....

.....

৮.৩.৪ সামাজিক ন্যায়ৰ পোষকতাকাৰী হিচাপে আম্বেদকাৰ

ভাৰতীয় সংবিধানৰ জনক আম্বেদকাৰ আছিল আধুনিক ভাৰতত সামাজিক ন্যায় প্রতিষ্ঠাৰ এগৰাকী প্রধান পোষকতাকাৰী। তেওঁ ভাৰতীয় সমাজৰ গাঁথনি আৰু সমস্যাৰ বিষয়ে পুংখানুপুংখকৈ জানিছিল। তেওঁৰ বাবে 'সামাজিক ন্যায়'ৰ অর্থ আছিল সমতা, স্বাধীনতা আৰু ভ্রাতৃত্ববোধৰ ভেটিত প্রতিষ্ঠিত ন্যায়। ইয়াৰ লক্ষ্য হ'ল জাতি, বংশ, লিংগ, ক্ষমতা আৰু সামাজিক স্থিতিৰ আধাৰত গঢ় লৈ উঠা অসমতাবোৰ নাইকিয়া কৰা। ড° আম্বেদকাৰৰ মতে সামাজিক অন্যায়ৰ প্রধান কাৰণ হ'ল হিন্দু সমাজত প্রচলিত জাতি ব্যৱস্থা।

তেওঁ 'এক ব্যক্তি-এক প্রমূল্য' নীতি সাৰোগত কৰি সামাজিক ন্যায় আৰু সামাজিক গণতন্ত্র প্রতিষ্ঠাৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল। সামাজিক ন্যায়কতেওঁ দেশপ্রেম আৰু জাতীয়তাবাদৰ প্রকৃত আধাৰ বুলি অভিহিত কৰিছিল। আম্বেদকাৰে 'বর্ণ' ব্যৱস্থা, এৰিষ্টটলৰ মত, প্লেটোৰ মত, গান্ধীৰ সর্ৰোদয় ব্যৱস্থা আনকি মার্ক্সে কৈ যোৱা সর্বহাৰাৰ সমাজবাদী ব্যৱস্থাত উল্লেখ থকা সামাজিক ন্যায়ৰ তত্ত্ববোৰ গ্রহণ কৰা নাছিল।

আম্বেদকাৰে সামাজিক ন্যায়ৰ ব্যক্তিগত ধাৰণাটোত সকলো ব্যক্তিৰ মাজত একতা আৰু সমতা, পুৰুষ আৰু নাৰীৰ প্রতি সম আচৰণ, দুর্বল লোকৰ প্রতি সন্মান, মানৱ অধিকাৰৰ প্রতি সন্মান, দয়া, পাৰস্পৰিক মৰম-প্রীতি, সহানুভূতি, সহিষ্ণুতা আৰু অন্য লোকক দিয়া দান আদিৰ দৰে বিভিন্ন দিশ সন্নিৰিষ্ট কৰিছিল।

নিজ ধাৰণাটোৰ সহায়ত আম্বেদকাৰে আইন, নৈতিকতা আৰু ৰাজহুৱা সচেতনতাৰ দিশবোৰ উন্নত কৰি সমাজৰ পৰা মানৰ সৃষ্ট সকলোবোৰ অসমতা আতঁৰাব খুজিছিল।

৮.৩.৫ মানৰ অধিকাৰৰ পৃষ্ঠপোষক ৰূপে আম্বেদকাৰ

আম্বেদকাৰে ওৰেটো জীৱন মানৰ অধিকাৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিছিল। তথাকথিত নীহকূলত জন্মা বাবে নিজে লাভ কৰা ব্যক্তিগত অপমান আৰু তিক্ত অভিজ্ঞতাই তেওঁক জাতিবাদ অনুশীলনৰ ঘোৰ বিৰোধী কৰি তুলিছিল। জাতিবাদক তেওঁ এটা সামাজিক কুপ্রথা বুলি গণ্য কৰিছিল আৰু সমগ্র জীৱন জুৰি সমাজে অস্পৃশ্যৰ শাৰীত ৰখাসকলৰ স্বার্থ ৰক্ষাৰ হকে কাম কৰি গৈছিল। তেওঁ 'এক ব্যক্তি-এক প্রমূল্য' নীতিৰ আধাৰত সামাজিক ন্যায় তথা সামাজিক গণতন্ত্র প্রতিষ্ঠাৰ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁ সামাজিক ন্যায়ক দেশপ্রেম আৰু জাতীয়তাবাদৰ প্রকৃত আধাৰ বুলি গণ্য কৰিছিল।

ড° ক'ৰিন লিন'ক্সে তেওঁৰ প্রৱন্ধ *Dr. Ambedkar : A Visionary for Human Right* ত মানৰ অধিকাৰৰ পৃষ্ঠপোষক হিচাপে আম্বেদকাৰৰ অৱদান আলোচনা কৰিছে।

ড°আম্বেদকাৰক মানৰ অধিকাৰ সপক্ষে মাত মতা বিশ্বৰ আগশাৰীৰ সমর্থক তথা দার্শনিকসকলৰ এজন বুলি ধৰা হয়। এগৰাকী প্রকৃত ভৱিষ্যদ্রষ্টাৰ ভূমিকা লৈ তেওঁ মানৰ অধিকাৰৰ ধাৰণাটোৰ বিশ্বজনীন ক্রমবিকাশলৈ নিজস্ব অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে। তেওঁ এই অধিকাৰবোৰ ন্যায়িক ৰূপত প্রতিষ্ঠা কৰি থৈ গৈছে। আজিও বিশ্বৰ বহুতো মানৰ অধিকাৰবাদীক আম্বেদকাৰৰ চিন্তা-চর্চাই প্রভাৱিত কৰে। সমগ্র জীৱন জুৰি ভাৰতীয় সমাজৰ পৰা জাতিভিত্তিক বৈষম্য আঁতৰাবলৈ ড° আম্বেদকাৰে চলোৱা প্রয়াসক তেওঁৰ জীৱনৰ মহত্বম অভিযান আখ্যা দিব পাৰি। এই গৰাকী ভৱিষ্যদ্রষ্টাই উপলব্ধি কৰিছিল যে কেৱল গণতন্ত্রই অকলে সংখ্যালঘু সকলৰ অধিকাৰক সুৰক্ষা প্রদানৰ নিশ্চিতি দিব নোৱাৰে। সেয়েহে তেওঁ সংবিধানত ভাৰতৰ বিভিন্ন সংখ্যালঘু গোটক বিভিন্ন সুৰক্ষা প্রদান কৰিব পৰা সা-সুবিধা অন্তর্ভুক্ত কৰাৰ চেষ্টা চলাইছিল।

৮.৩.৬ এগৰাকী জাতীয়তাবাদী হিচাপে আম্বেদকাৰ

আম্বেদকাৰৰ দৃষ্টিভংগী অনুসৰি জাতীয়তাবাদ মানে হ'ল এক জনসমষ্টিৰ আভ্যন্তৰীণ একতাৰ প্রকাশ। ই সামাজিক লীনভৱনৰ এটা প্রক্রিয়া। সেয়েহে যদি এখন ৰাষ্ট্রৰ সর্বত্র জাতি, গাৰ বৰণ আৰু বংশ নির্বিশেষে সকলো ব্যক্তিৰ মাজত এটা সামাজিক ভ্রাতৃত্ববোধ থাকে তেন্তে জাতীয়তাবাদে সম্পূর্ণ সামঞ্জস্যতা লাভ কৰে। আম্বেদকাৰৰ মতে জাতীয়তাবাদে জাতি ভিত্তিক ভাবধাৰা নসাৎ কৰে। জাতি ভিত্তিক ভাবধাৰা হ'ল সমাজত গভীৰভাৱে শিপাই থকা সাম্প্রদায়িকতাবাদৰ এক প্রকাশ্য ৰূপ। তেওঁ জাতিবাদ, ভাষাবাদ, সাম্প্রদায়িকতাবাদ আৰু পৃথকতাবাদী মনোভাৱৰ বিৰুদ্ধে যুঁজাত জোৰ দিছিল। এই সামাজিক অশুভ শক্তিবোৰে মানুহক সৰু সৰু সামাজিক এককত ভাগ কৰে আৰু এয়া জাতীয়তাবাদৰ ভাৱধাৰাৰ পৰিপন্থী বুলি তেওঁ মত পোষণ কৰিছিল। আম্বেদকাৰৰ মতে দলবাদৰ এটা ৰূপ সাম্প্রদায়িকতাবাদ হ'ল ৰাষ্ট্রীয় সংহতিৰ বাবে এক ভাবুকি। ই দেশৰ সমতা আৰু ভ্রাতৃত্ববোধৰ ক্ষতি কৰে। আম্বেদকাৰে জাতীয়তাবাদক মানৱতাবাদৰ বুকুত প্রোথিত এক আধ্যাত্মিক পৰিঘটনা হিচাপে বিশ্লেষণ কৰিছিল।

নিজে এগৰাকী জাতীয়তাবাদী হিচাপে আম্বেদকাৰে জাতীয়তাবাদৰ সামাজিক ভেটিটো সম্প্রসাৰিত কৰিব বিচাৰিছিল। তেওঁ কোনো বৈষম্য নথকাকৈ দেশৰ সকলো নাগৰিককে ঐক্যবদ্ধ কৰিব খুজিছিল। সেয়াই আছিল তেওঁৰ পৰম লক্ষ্য। ভিন্ন ভাষা-ধর্ম সম্প্রদায়ৰ লোকক একতাৰ ডোলেৰে বান্ধিব খোজা

আম্বেদকাৰে সকলোকে একেলগে একতাৰ দিশলৈ আগুৱাই নিব পৰা উমৈহতীয়া সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিবলৈ আহ্বান জনাইছিল। শ শ বছৰ ধৰি নিম্ন জাতিৰ বুলি পৰিচিত লোকসকলৰ ওপৰত চলি থকা ব্ৰাহ্মণ্যবাদী সাম্ৰাজ্যবাদৰ আম্বেদকাৰ আছিল ঘোৰ বিৰোধী। একমাত্ৰ তেওঁৰ প্ৰয়াস আৰু প্ৰত্যাহ্বানৰ জোৰতেই ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছে দেশৰ জাতি সমস্যাটোৰ প্ৰতি মনোযোগ দি ভাৰতীয় জাতীয়তাবাদৰ সামাজিক আধাৰ সম্প্ৰসাৰিত কৰিব পৰা ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিছিল। ইয়াৰ পূৰ্বে এই জাতীয়তাবাদ বহুলাংশে সমাজৰ উচ্চ শ্ৰেণীবোৰৰ মাজত সংঘটিত হোৱা এক পৰিঘটনা হৈয়েই আছিল।

৮.৩.৭ গণতন্ত্ৰ সম্পৰ্কে আম্বেদকাৰৰ দৃষ্টিভংগী

আম্বেদকাৰ গণতন্ত্ৰৰ সমৰ্থক আছিল। তেওঁৰ মতে এটা গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাত সাৰ্বজনীন প্ৰাপ্তবয়স্ক ভোটাধিকাৰ থকা উচিত। তেওঁ দেশৰ ৰাজনৈতিক সংগঠনবোৰত দলিতসকলৰ বাবে আসন সংৰক্ষণ কৰাত জোৰ দিছিল। তেওঁ সমাজত দলিত সকলৰ বাবে এটা সুকীয়া প্ৰস্থিতি গঢ়ি তোলাৰ চেষ্টা কৰিছিল। আম্বেদকাৰৰ মতে প্ৰকৃত গণতন্ত্ৰ মানে হ'ল সামাজিক গণতন্ত্ৰ। তেওঁ কৈছিল যে ৰাজনৈতিক গণতন্ত্ৰৰ লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ সামাজিক তথা অৰ্থনৈতিক গণতন্ত্ৰক বাস্তৱ কৰি তুলিব লাগিব। এই দুটা গণতন্ত্ৰ বাস্তৱ হৈ নুঠালৈকে ভাৰতত ৰাজনৈতিক গণতন্ত্ৰ স্থাপনৰ চিন্তা অৰ্থহীন।

গণতন্ত্ৰ সম্পৰ্কে থকা আম্বেদকাৰৰ দৃষ্টিভংগীটোৱে সমাজত কোনো ধৰণৰ শ্ৰেণী গাঁথনি থকাৰ পোষকতা নকৰে। তেওঁৰ মতে এনে গাঁথনিয়ে সংহাৰ, ফোঁপোলা আভিজাত্য, অহংকাৰ, মই বৰ ভাব, লোভ, স্বাৰ্থপৰতা, অসুৰক্ষাৰ ভাৱনা, দৰিদ্ৰতা, সামাজিক অৱনমন, স্বাধীনতা নাইকীয়া হোৱা, আত্ম-নিৰ্ভৰশীলতা হেৰুৱাই পেলোৱা, মৰ্যাদা আৰু আত্মসন্মান হানি কৰা আদিৰ দৰে নেতিবাচক দিশবোৰক সাৰ-পানীৰ যোগান ধৰে। তেওঁ গণতন্ত্ৰক ইয়াৰ ব্যৱহাৰিক দিশটোৱে চালি-জাৰি চাইছিল। ব্যৱহাৰিক দিশটোৱে গণতন্ত্ৰক জনসমূহৰ সামাজিক সংগঠন ৰূপে উপস্থাপন কৰে। তেওঁ জীৱনৰ বহুতো ক্ষেত্ৰত সংগঠিত হোৱাত স্বাধীনতাৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত জোৰ দিছিল। তেওঁৰ মতে স্বতন্ত্ৰ মন আৰু চিন্তাৰ অধিকাৰী লোকে গঢ়া অনুষ্ঠানবোৰেই হ'ল স্বাধীনতা আৰু গণতন্ত্ৰৰ আত্মা।

ওপৰৰ আলোচনাৰ ভিত্তিত আমি ক'ব পাৰোঁ যে আম্বেদকাৰৰ গণতন্ত্ৰৰ ধাৰণাটো স্বাধীনতা, সমতা, ভ্ৰাতৃত্ববোধ, প্ৰাকৃতিক অধিকাৰ আৰু ন্যায়ৰ আধাৰত গঢ় লৈ উঠিছিল। তেওঁৰ মতে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব তথা সক্ষমতাৰ সৰ্বাংগীন বিকাশত এই আটাইকেইটা কথাই প্ৰয়োজনীয়। তেওঁৰ মতে সামাজিক গণতন্ত্ৰ আৰু অৰ্থনৈতিক সমতা স্থাপন কৰি ৰাজনৈতিক গণতন্ত্ৰক বাস্তৱ কৰি তুলিব পৰা যায়।

W অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন ৫ ঃ ড° আম্বেদকাৰৰ মতে সামাজিক অন্যায়ৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল হিন্দু সমাজত প্ৰচলিত -------- ব্যৱস্থা। (খালী ঠাই পূৰ কৰক)

.....

প্ৰশ্ন ৬ ঃ জাতীয়তাবাদ সম্পৰ্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণা চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন ৭ ঃ গণতন্ত্ৰ সম্পৰ্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণাৰ ওপৰত এটি টোকা লিখক।

.....

.....

.....

2 ৮.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ১৮৯১ চনৰ ১৪ এপ্রিলত মধ্য প্রদেশৰ মাউ সামৰিক ছাউনী এলেকাত আম্বেদকাৰৰ জন্ম হৈছিল। আম্বেদকাৰ, বাবচাহেব আম্বেদকাৰ নামেৰে জনপ্রিয় আছিল। তেওঁ একেৰাহে এগৰাকী বিচাৰক, সমাজ সংস্কাৰক আৰু ৰাজনীতিক আছিল।
- ভীমৰাও ৰামজী আম্বেদকাৰ নিপীড়িত শ্রেণীৰ অধিকাৰৰ হকে মাত মতাৰ বাবেও জনাজাত আছিল। Î î ÃÝÒ Â ±Áá¿ î Â“ Õ¦ óÛÉ üßÁ 1 ÂÊÊÃ ÷±1 ÊÂ öÂø‡ Â*বহিষ্কৃত ভাৰত* নামৰ এখন পত্রিকীয়া কাকত প্রকাশ কৰিছিল। সমাজৰ অস্পৃশ্য শ্রেণীটোৰ উন্নতিৰ বাবে ১৯২৪ চনৰ ২০ জুলাই তাৰিখে বোম্বেত তেওঁ *বহিষ্কৃত হিতকাৰিণী* সভা গঠন কৰিছিল।
- আম্বেদকাৰে জাতি প্রথাৰ আধাৰত সৃষ্ট সমাজৰ স্তৰবদ্ধ গাঁথনিৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। এই প্রথা নির্মূল কৰিবলৈ তেওঁ অসবর্ণ বিবাহত উদ্‌গনি যোগাইছিল।
- আম্বেদকাৰ নাৰী অধিকাৰৰ সবল সমর্থক আছিল। তেওঁ মহিলাক চিৰকলীয়া দমনৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব খুজিছিল। তেওঁ ধর্মৰ সপক্ষত থিয় দিছিল যদিও ধর্মৰ নামত হোৱা ভণ্ডামীৰ ঘোৰ বিৰোধিতা কৰিছিল।
- তেওঁ 'এক ব্যক্তি-এক প্রমূল্য' নীতি সাৰোগত কৰি সামাজিক ন্যায় আৰু সামাজিক গণতন্ত্র প্রতিষ্ঠাৰ লক্ষ্যত উপনীত হোৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল। সামাজিক ন্যায়ক তেওঁ দেশপ্রেম আৰু জাতীয়তাবাদৰ প্রকৃত আধাৰ বুলি অভিহিত কৰিছিল।
- এগৰাকী জাতীয়তাবাদী হিচাপে আম্বেদকাৰে জাতীয়তাবাদৰ সামাজিক ভেটিটো সম্প্রসাৰিত কৰিব বিচাৰিছিল। তেওঁ কোনো বৈষম্য নথকাকৈ দেশৰ সকলো নাগৰিককে ঐক্যবদ্ধ কৰিব খুজিছিল যিটো তেওঁৰ পৰম লক্ষ্য আছিল।
- আম্বেদকাৰ গণতন্ত্রৰ সমর্থক আছিল। তেওঁৰ মতে এটা গণতান্ত্রিক ব্যৱস্থাত সার্বজনীন প্রাপ্তবয়স্ক ভোটাধিকাৰ থকা উচিত।
- গণতন্ত্র সম্পর্কে থকা আম্বেদকাৰৰ দৃষ্টিভংগীটোৰে সমাজত কোনো ধৰণৰ শ্রেণী গাঁথনি থকাৰ পোষকতা নকৰে। তেওঁৰ মতে সামাজিক গণতন্ত্র আৰু অর্থনৈতিক সমতা স্থাপন কৰি ৰাজনৈতিক গণতন্ত্রক বাস্তৱ কৰি তুলিব পৰা যায়।

O ৮.৫ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1. Asirvatham, E. & Mishra, K.K (1990). *Political theory*. New Delhi: S. Chand & Company Ltd.
2. Bhagavan, V. (1999). *Indian political thinkers*. Delhi: Atma Ram and Sons Publications.
3. Bhatt, R. C. (2018). *A study of Dr. B.R. Ambedkar's idea of nationalism in the context of India's freedom movement*. Volume VII, Issue VII, July 2018 | ISSN 2278-2540 www.ijltemas.in Page 18

4. Jayapalan, N. (2003). *Indian political thinkers: Modern Indian political thought*. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors.
5. Lenox, Dr C.: 'Dr. Ambedkar: A visionary for human rights.' Talking humanities.blogs.sas.ac.uk
6. Mohanty, D. K. (2007). *Indian political tradition- From Manu to Ambedkar.* New Delhi: Anmol Publications Pvt. Ltd.
7. Rathod, P.B. & Rathod, V. (2006). *Indian political thinkers*. New Delhi: Commonwealth Publishers.
6. Dr. Ambedkar's vision: "Social Justice" for the women, Scheduled Castes and Scheduled Tribes. sodhganga.inflibnet.ac.in, pp. 86-87.
9. Ambedkar's thought on democracy and distributive justice: A rational approach to the fulfillment of Ambedkar's vision of India. sodhganga.inflibnet.ac.in, pp. 267-269.
10. Indian National Movement (Ambedkar on Nationalism), pp.4-5

www.academia.edu

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) পাল, কৃপেশ চন্দ্ৰ আৰু নায়ক, প্ৰতুল চন্দ্ৰ (২০০৫)। *স্নাতক মহলাৰ ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদ।* গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্ৰকাশন।

K ৮.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰামজী মালোজী চাক্‌পাল আম্বেদকাৰৰ দেউতাক আছিল।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ আম্বেদকাৰে তথাকথিত "অস্পৃশ্য" সকলৰ বাবে মাৰাঠী ভাষাত *বহিষ্কৃত ভাৰত* নামৰ এখন পখেকীয়া কাকত প্ৰকাশ কৰিছিল।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯২৪ চনৰ ২০ জুলাই তাৰিখে বোম্বেত *বহিষ্কৃত হিতকাৰিণী সভা* গঠন কৰা হৈছিল।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ক) নৈতিকতাৰ বোধেৰে ধৰ্ম হ'ল প্ৰতিখন সমাজৰে নিয়ন্ত্ৰক নীতি, খ) ধৰ্মই দৰিদ্ৰতা অথবা অজ্ঞানতাক সামাজিক সমৰ্থন জনাব নোৱাৰে। মানুহৰ প্ৰকৃতি আৰু বৌদ্ধিক দক্ষতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ধৰ্ম প্ৰতিষ্ঠিত হ'ব লাগে।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ড° আম্বেদকাৰৰ মতে সামাজিক অন্যায়ৰ প্ৰধান কাৰণ হ'ল হিন্দু সমাজত প্ৰচলিত *জাতি* ব্যৱস্থা।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ এগৰাকী জাতীয়তাবাদী হিচাপে আম্বেদকাৰে জাতীয়তাবাদৰ সামাজিক ভেটিটো সম্প্ৰসাৰিত কৰিব বিচাৰিছিল। তেওঁ কোনো বৈষম্য নথকাকৈ দেশৰ সকলো নাগৰিককে ঐক্যবদ্ধ কৰিব খুজিছিল। সেয়াই আছিল তেওঁৰ পৰম লক্ষ্য। ভিন্ন ভাষা-ধৰ্ম সম্প্ৰদায়ৰ লোকক একতাৰ ডোলেৰে বান্ধিব খোজা আম্বেদকাৰে সকলোকে একেলগে একতাৰ দিশলৈ আগুৱাই নিব পৰা উমৈহতীয়া সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিবলৈ আহ্বান জনাইছিল।

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ আম্বেদকাৰ গণতন্ত্ৰৰ সমৰ্থক আছিল। তেওঁৰ মতে এটা গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাত সাৰ্বজনীন প্ৰাপ্তবয়স্ক ভোটাধিকাৰ থকা উচিত। আম্বেদকাৰৰ মতে প্ৰকৃত গণতন্ত্ৰ মানে হ'ল সামাজিক গণতন্ত্ৰ।

তেওঁৰ মতে ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব তথা সক্ষমতাৰ সর্বাংগীন বিকাশত এই আটাইকেইটা কথাই প্রয়োজনীয়। তেওঁৰ মতে সামাজিক গণতন্ত্র আৰু অর্থনৈতিক সমতা স্থাপন কৰি ৰাজনৈতিক গণতন্ত্রক বাস্তৱ কৰি তুলিব পৰা যায়। গণতন্ত্র সম্পর্কে থকা আম্বেদকাৰৰ দৃষ্টিভংগীটোৱে সমাজত কোনো ধৰণৰ শ্রেণী গাঁথনি থকাৰ পোষকতা নকৰে।

M ৮.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ আম্বেদকাৰে কিয় বৌদ্ধ ধর্মলৈ ধর্মান্তৰিত হৈছিল?

প্রশ্ন ২ ঃ আম্বেদকাৰৰ দুটা সাহিত্য কর্মৰ নাম লিখক।

প্রশ্ন ৩ ঃ গণতন্ত্র সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ মতামত কেনে ধৰণৰ আছিল?

প্রশ্ন ৪ ঃ আম্বেদকাৰে কিয় *বহিষ্কৃত হিতকাৰিণী সভা* গঠন কৰিছিল?

খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ *বহিষ্কৃত হিতকাৰিণী* সভাৰ লক্ষ্যসমুহ ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ আম্বেদকাৰে সামাজিক ন্যায়ৰ ব্যক্তিগত ধাৰণাটোত সন্নিৰিষ্ট কৰা বিভিন্ন দিশসমুহ কি কি?

প্রশ্ন ৩ ঃ ধর্ম সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণাৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখক।

প্রশ্ন ৪ ঃ আম্বেদকাৰৰ ওপৰত বৌদ্ধ ধর্মৰ প্রভাব সম্পর্কে এটি টোকা লিখক।

গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ সামাজিক ন্যায় সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণা আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ মহিলাৰ অধিকাৰৰ সৰৱ পৃষ্ঠপোষক হিচাপে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণাৰ সমালোচনাত্মক পৰীক্ষা কৰক।

প্রশ্ন ৩ ঃ গণতন্ত্র সম্পর্কে আম্বেদকাৰৰ ধাৰণা আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৪ ঃ জাতি প্রথা আৰু অস্পৃশ্যতাৰ দৰে সামাজিক কু-প্রথাবোৰৰ বিৰুদ্ধে আম্বেদকাৰৰ মনোভাৱ ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৫ ঃ শোষিত শ্রেণীৰ অধিকাৰৰ সৰৱ পৃষ্ঠপোষক হিচাপে আম্বেদকাৰৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ৬ ঃ অস্পৃশ্যসকলৰ ত্রাণকর্তা হিচাপে আম্বেদকাৰৰ অৱদান বিশ্লেষণ কৰক।

****